

Uvodnik

Znanstveno pisanje v naši reviji

Triindvajset let izhajanja revije *Kakovostna starost* je priložnost za razmislek o pisanju v njej v luči, da je interdisciplinarna, znanstveno-strokovna, gerontološko-medgeneracijska, a tudi edina slovenska revija za to področje.

To, da je edina, krepi motivacijo za nadaljevanje njenega izhajanja. Krepi notranjo etično motivacijo – če stroke, ki so relevantne za razvoj sožitja ob staranju v 21. stoletju, ne bi imele foruma za razpravljanje o teh ključnih nalogah v materinem jeziku, bi se odrezale od slovenske kulture. Tudi zunanja motivacija je močna – strokovnjaki in praktiki spodbujajo izhajanje revije in se nanjo dobro odzivajo.

Med našimi prioritetai je skrb za pravilno, lepo, strokovno ustrezno in vsem gerontološkim poklicem razumljivo slovenščino. To razsežnost revije je mogoče uresničevati na osnovi strokovnih meril udeleženih znanosti, slovenskega jezika in izkušenj dolgoletnega izhajanja, zato bomo šli skozi uredniške beležke o tem trojem.

Znanstveno pisanje doživlja danes inflacijo, še zlasti na družboslovnem področju, kjer vladajo pretežno teorije, medtem ko naravoslovne in tehnične revije sprejemajo v objavo večinoma preverjena spoznanja. Ta razlika je posledica zadnjih dveh stoletij, ko je bila pozornost umerjena na razvoj naravoslovja in tehnike. Vzrok za večjo ohlapnost v družboslovnem pisanju je tudi antropološki: pri človekovem ravnanju in njegovem razvoju ter pri medčloveškem sožitju je pomembna spremenljivka osebna svoboda, ki je ostala narava nima.

Neposredni povod za inflacijo pisanja pa je izobraževalni poskus, da bi kakovost kvantificirali – merili s točkami. Ker so točke iz objav pogoj za napredovanje pri študiju ter v pedagoški in znanstveni karieri, pride večina člankov za objavo iz tega motiva. Mnogi od njih so formalistični; manjkajo jim tri odločilne razsežnosti: znanstveni eros, rutina vztrajnega znanstvenega dela in povezava teorije s prakso. Ko sem pred desetletji raziskoval človekovo doživljanje za svojo disertacijo pri Trstenjaku, me je spodbudil k zaključevanju dela s stavkom: »Disertacija je prvo večje človekovo znanstveno delo; ne zadnje!« Moj mentor je bil znanstvenik, ki ni nobene knjige ali članka napisal za točke, ampak iz svojega znanstvenega erosa in delovne vneme ob iskanju odgovorov na stvarna osebna in družbena vprašanja.

To Trstenjakovo stališče je ves čas spremljala njegova ljubezen do lepe slovenščine. S hvaležnostjo je poudarjal, da mu je pri pridobivanju čuta za razumljivost in lepoto jezika zelo pomagal njegov kolega, veliki slavist Jakob Šolar. Svojemu rokopisu knjige o medčloveškem sožitju (1954) je na primer dal dolg, strokovnjaško nejasen naslov, Šolar pa mu je predlagal enostavnega in lepega *Med ljudmi*.

Trstenjak je z veseljem sprejel ta naslov, z njim pa zanimanje za jezikovne nasvete Šolarja in drugih lektorjev za lepo in pravilno pisanje materinščine. O njej je rad dejal, da je največja dota, ki jo otrok dobi od staršev, piščiči znanstvenik pa od dobrih slavistov. Tudi jaz s hvaležnostjo in ponosom hranim zveščič mojih jezikovnih napak in predlogov ob njih, ki mi ga je podaril ob lektoriranju moje prve knjige pred štirimi desetletji (1981) izjemen poznavalec slovenščine Janez Gradišnik.

Jezikovna zahtevnost slovenskega znanstvenega pisanja je danes še zahtevnejša ob dejstvu, da mnogi pišejo »angleško« slovenščino. To deloma pride že iz googlovskega iskanja primerne slovenske besede za prevod angleškega strokovnega pojma. V člankih se človek sreča z nejasnimi ali jezikovno nepravilnimi izrazi; celo s »strokovnimi pojmi«, ki so v slovenščini lahko vsebinsko nasprotni temu, kar naj bi izrazili. (Primer: angleški *care* ima predvsem aktivni pomen – *skrbeti za nekoga ali za nekaj*, kar slovenščina pove predvsem z besedami *pomagati nekomu*; slovenska beseda *skrb* je predvsem pasivna – *skrbi me, v težavah sem*. Tako se v socialnem delu razširjeni pojem »načrtovanje socialne skrbi« – za angleški *social care planning* – lahko razume ne samo v smislu *načrtovanje socialne pomoči ali oskrbe*, ampak tudi *načrtovanje socialnih težav*). Pogosta je slabo razumljiva stavčna skladnja, ki pači slovenščino in sramoti stroko. Najpogostejši problem je raba dolge vrste samostalnikov v roditeljski, ki nadomeščajo pridevnike in odvisne stavke. Enako pačenje slovenščine je siromašna raba glagolov v aktivni osebni obliki, ki jih zamenjuje brezosebna pasivnost.

Vprašanje zase so škodljive, modne jezikovne invazivke. Nekateri na primer kar naprej ponavljajo glagol *predstavlja*. V slovenščini igralec na odru predstavlja Hamleta, poslanec v parlamentu predstavlja volivce, medtem ko v znanstvenem članku statističnih 35 % nikogar in ničesar ne predstavlja, ampak nekaj *pomeni* ali pa skupaj z drugimi podatki ali spoznanji *tvori* ali *sestavlja* določeno celoto. Največkrat pa gre samo za podatek, tako da nekaj *je*, da *obstaja*, tako da je glagol *biti* edina smiselna korektura pleonastičnega ponavljanja besede *predstavlja*. Slovenski slovar ob njeni pogosti rabi na zadnjem mestu že dopušča publicistično rabo v pomenu, da nekaj *je*, *obstaja*; vsekakor pa njena uporaba namesto vseh petih naštetih glagolov kaže na jezikovno revščino, ki ne sodi v kakovosten znanstveni članek. Večina jezikovnih invazivk je modna muha, ki mine, nekatere pa se vrastejo v strokovno izrazje, kjer kvarijo slovenščino in ugled stroke. Ena trenutnih mod šolskega pouka v raziskovanju je glagol *navajati* za citiranega avtorja; ko nekdo v članku vztrajno piše, da ta in ta avtor to in to *navaja*, namesto da to in to *piše*, *pravi*, *ugotavlja*, *sklepa*, *povzema* ..., nehote obsoja spoznanje citiranega avtorja za plagiat – *navajati* pomeni citirati drugega.

Ustavimo se še pri znanstvenem erosu. Ta in misel na bralca, ki razvojno dela v strokovni praksi, sta pogoj, da avtor preraste šolski formalizem, ki je potreben pri diplomah, magisterijih in doktoratih ter pri poučevanju študentov za raziskovalno

publiciranje, medtem ko strokovnega bralca izven šolskega konteksta odvrča od branja. Dobrega avtorja pri pisanju usmerja vsebina, ki jo je raziskoval in si postavil za cilj, da jo predstavi javnosti. Zastavi si jasen fokus članka in zanj išče lep, kratek naslov. To ga vodi pri pisanju jedrnatega in vsebinsko polnega povzetka, prej pa pri uvodni opredelitvi bistvenih pojmov, pri osrednjem prikazu podatkov ter spoznanj in razprave ob njih; in tudi pri smiselnem navajanju literature. Pri tem se dosledno drži navodil za pisanje, ki jih ima znanstvena revija, za katero piše; kdor se jih ne drži, kaže, da revije ne spremlja, in mnoge revije take članke takoj zavrnejo.

Kot dolgoletni urednik bi po stotinah prebranih člankov in znanstvenih knjig avtorjem svetoval naslednje.

- **Izbor teme in vsebina znanstvenega članka.** Bolje je izbrati ožje kot širše področje. V naši reviji se mora tema dosledno nanašati na staranje, starost in medgeneracijsko sožitje.
- **Naslov:** konkreten, aktualen, kratek in jasen – naslov je glavna »ključna beseda« o vsebini članka in prva stvar, ki bralca pritegne ali odbije od branja.
- **Povzetek** naj ne bo šolski (uvod, metode, rezultati, sklep), ampak naj jasno pokaže namen članka, kaj vsebuje in kako so bili pridobljeni rezultati. Povzetek je širša razlaga naslova z glavnimi spoznanji celotnega članka. Vanj ne spada, kar je znano vsem, tudi želje in načrti ne. Naslov, povzetek in ključne besede ter morda še avtorjev kratek strokovni življenjepis so informacije, ki jih potencialni bralec preleti in se odloči, ali bo članek bral ali ne; te štiri sestavine, prevedene v angleščino, pridejo tudi v svetovne baze podatkov.
- **Razčlenitev vsebine s poglavji** in, če je smiselno, s podpoglavji. Kalup diplomskih nalog ali disertacij je osnova za študij, njen formalizem pa ne pritegne ne bralca iz prakse ne teoretika. Vsak ve že iz osnovne šole, da si morajo slediti uvod, jedro in zaključek; to je normalen miselni tok reke spoznanja od izvira do izliva, medtem ko z uporabo teh stereotipnih besed za naslove poglavij avtor zamudi priložnost, da bi v naslovu napovedal vabljivo vsebino, ki sledi. Članek je manj formalističen, če njegovi naslovi vsebinsko povedo bistveno spoznanje tega dela, bodisi v obliki trditve bodisi kot vprašanje. Z dobro razčlenitvijo v naslove, in če je treba v podnaslove, postane vsebina članka pregledna. V uvodnem delu avtor umesti svoj prispevek v strokovni prostor in čas: pove povod in namen članka, stvarne potrebe zanj, opredeli pojme in navede obstoječe znanje, ki ga res pozna – formalistična skladovnica citatov iz spleta govori obratno. Osrednji del članka je prikaz lastnega raziskovanja in rezultatov, zaradi katerih je objava smiselna, ter njihova interpretacija v luči drugih spoznanj, potreb in konkretne situacije; pri tem se zaveda omejitev svoje raziskave. Cilje, način in potek raziskave je treba bralcu predstaviti jasno, da bo dobil vpogled vanje, nesmiselno pa mu je razlagati znane raziskovalne metode,

postopke in delovna orodja. Zaključni del poveže vso vsebino članka v celoto, morda katero od spoznanj konkretnije izpostavi in poveže s prakso ali zapiše pobudo za nadaljnje raziskovanje. Članek pridobi na preglednosti, če v nobenem njegovem delu ni ničesar, kar oddaljuje od naslova članka.

- **Literatura.** V »šolskih« člankih je z njo velika težava: doktorandi nagradijo neredko skoraj toliko strani literature, kolikor je strani besedila. Za seminarsko nalogo ali disertacijo morajo osvajati iskanje spoznanj in dosledno citiranje, medtem ko od članka, v katerem prevladuje skladovnica nametanih citatov od stotih avtorjev, človek ponavadi ne odnese veliko. Ti citati so neredko že sami nerazumljivi, med seboj in s člankom pa slabo povezani. Bolje je uporabiti deset res pomembnih raziskav ali monografij, ki jih avtor dobro obvlada, in ob njih napisati svoj notranje skladen in trden članek. Smisel citiranja ni dokazovati iskanje po internetu, ampak osvajati doseganje znanje o svojem raziskovalnem vprašanju in ga pošteno uporabljati za interpretacijo svojih spoznanj. Cilj avtorja je, da bodo strokovnjaki prebrali njegov članek, si zapomnili vsebino in ime avtorja, ker so jim njegova spoznanja pomagala pri študiju in delu; zato je na koncu članka tudi njegov naslov, da se bralec lahko obrne nanj.
- **Izbira med izvornim in preglednim znanstvenim člankom.** Študent ali strokovnjak, ki sodeluje ob dobro zastavljeni in izvedeni raziskavi, bo zlahka napisal konkreten izvorni znanstveni članek, ki bo vseboval tudi pregled drugih raziskovanj tega vprašanja na zgovoren način. Kvaliteten znanstveni pregled raziskovalnih spoznanj o nekem vprašanju je veliko zahtevnejša naloga; običajno je rezultat dolgotrajnega dela znanstvenika ali cele skupine.
- **Recenzija ali prikaz** knjige, raziskave, članka, političnega dokumenta. Čeprav je beseda recenzija običajna, dajemo v naši reviji prednost skromnejšim in uporabnejšim *prikazom*. Recenzija mora delo prikazati, njeno bistvo je pa zahtevna in poštena presoja, ki predpostavlja enak ali večji vpogled in poznavanje področja, kakor ga ima avtor. Prikaz pa je kakovosten povzetek bistvenih spoznanj v delu, ki bralca navduši, in je pri tem prepričan, da bo koristilo drugim, če jim ga prikaže. Poleg bistvene vsebine je prikaz lahko obogaten tudi z dobesednimi citati iz dela.
- **Soavtorstvo mentorja in študenta.** Danes je razširjena navada, da doktorand objavi svoj obvezni raziskovalni članek v soavtorstvu z mentorjem. Kaj reči o tem? Samo po sebi je njuno znanstveno sodelovanje dobra priložnost za sinergično dopolnjevanje izkušenj, ki so značilne za starejše (mentorja), ter svežega znanja in pobud, ki so značilni za mlajše (doktorand). To govori v prid soavtorskega članka, če je res skupno delo obeh poleg okvira redne vloge učitelj in učenec; v tem primeru je prvi avtor tisti od njiju, ki pri tej raziskavi ali članku več naredi. Če pa članek napiše študent, mentor pa ga kot soavtor kvečjemu prebere ali da kak nasvet, je moje mnenje o takem

soavtorstvu enako Trstenjakovemu, ki je s ponosom poudaril, da se nikoli v življenju ni podpisal kot soavtor pod noben članek svojih učencev. Pri tem je pripovedoval žalostno zgodbo mlade znanstvenice iz tujine, kjer je bila že tedaj praksa, da so predpostavljeni prikazovali spoznanja podrejenih za svoja.

Še razmislek o pisanju v naši reviji v luči njene interdisciplinarnosti – ta je bistvo njenega poslanstva; enako pomembno je le še njeno izhodišče, da hoče biti most med teorijo in prakso. Večina revij je monodisciplinarnih, pa naj jih izdajajo strokovna združenja za svoje področje ali posamezne fakultete in vanje pišejo predvsem njihovi profesorji ter sedanji in bivši študenti; isto velja za mednarodne revije, ki jih izdajajo tržne korporacije.

Znanost o starosti in staranju ter o medgeneracijskem sožitju ob staranju prebivalstva sestavlja vrsta ved in strok: zdravstvene (zdravniške, zdravstveno negovalne, fizioterapija, ...), paleta psiho-socialnih (socialno delo, psihologija, sociologija, psihoterapija, ...), oskrbovalne vede, nutricionistika, kineziologija, športne, infrastrukturne in upravne vede, arhitektura, urbanizem, ekonomija, politologija, ... Reševanje današnjih perečih gerontoloških in medgeneracijskih nalog je možno samo ob njihovem komplementarnem sodelovanju, pogoj zanj pa je, da vse te stroke drugo poznajo, se učinkovito sporazumevajo in sodelujejo. Med najtežjimi uredniškimi nalogami pri naši reviji je pomoč avtorjem, da se uživajo v bralce vseh teh strok. Pri pisanju in piljenju je treba zavestno vložiti velik napor v to, da je članek razumljiv strokovnjakom drugih strok, ki delajo s starimi ljudmi, in pri tem ne poenostavljati svoje stroke v poljudnost. Pogoj, da avtorju uspe interdisciplinarno preseči zamejenost v ožino svojega področja, je njegovo raziskovanje na lastnem strokovnem področju, ki je znanstveno in strokovno trdno in sveže, ter njegova vključenost v dejansko prakso. Nujna pa je tudi kulturna širina duha; Trstenjak je šaljivo dejal, da vzdevek »fahidiot« za ozkega specialista pove poleg tega, da je strokovnjak, tudi to, da je idiot.

Prizadevanje avtorjev naše revije za interdisciplinarno širino v pisanju zelo spoštujem. Ko to delajo, kažejo svojo strokovno prodornost in sodobnost ob dejstvu, da ima vsaka veda svoj strokovni jezik, ki je drugim težko razumljiv. Kažejo pa tudi svojo empatičnost pri vživljanju v druge. In nenazadnje svojo intelektualno prodornost, ko življenjsko obvladajo dejstvo, da je sodobna gerontologija lahko uspešna samo, če je interdisciplinarna. Strokovna prodornost v gerontologiji in v vedi o medgeneracijskem sožitju, lepa slovenščina in empatično spoštovanje bralcev so kulturna naloga naše revije in vsakogar, ki objavlja v njej.

Jože Ramovš, urednik